

K procesu konstituování rekognice jako metody kriminalistické praxe a procesního úkonu v českém trestním řízení

doc. JUDr. Zdeněk KONRÁD, CSc., Policejní akademie ČR v Praze

Odborné publikace zasvěcené problematice historie československé a české kriminalistiky se povětšinou podrobně věnují rozvoji kriminalisticko technických metod. Vývoj a konstituování kriminalisticko taktických metod jsou zmiňovány povrchně nebo jsou zcela opomíjeny. Proto je tento článek věnován konstituování jedné z významných kriminalisticko taktických metod.

„**Metoda** je určitý postup, cesta, způsob s jehož pomocí člověk něco poznává nebo zhotoví“.1 Kriminalistická praxe má převážně charakter poznávacího procesu, neboť jedním z jejích hlavních úkolů je odhalení, objasnění a poznání kriminalisticky relevantních událostí.

Je všeobecně známým faktem, že se v kriminalistické praxi uplatňují převážně poznávací metody různého stupně obecnosti. Jedná se v první řadě o obecně poznávací metody, jakými jsou např. pozorování, měření, srovnávání, popisování, modelování, experimentování atp. nebo metody formálně logického myšlení (analýza, syntéza, dedukce, indukce, hypotéza atp.). Dále jsou to metody převzaté z jiných vědních oborů a přizpůsobené k využití v kriminalistice. Jako příklad lze uvést fyzikální, chemické a fyzikálně chemické metody, využívané při expertizním zkoumání hmotných stop a jiných důkazů. Třetí skupinu metod kriminalistické praxe tvoří její specifické metody. Jedná se o metody, které vznikly v kriminalistice a v kriminalistice jsou převážně využívány; tvoří skupinu metod kriminalisticko technického a kriminalisticko taktického charakteru.

Pokud se shodneme na tom, že metody kriminalistické praxe

jsou převážně metodami **poznání** kriminalisticky relevantní události, můžeme se důvodně domnívat, že mají mít platnost v každé době a ve všech zemích světa, bez ohledu na právní systém atp. To znamená, že musí mít schopnost poznání objektu našeho zájmu bez ohledu na určité formální podmínky jejího využití v praxi různých policejních sborů.

Jinak je tomu u procesních (vyšetřovacích) úkonů. Procesní úkony a důkazní prostředky jsou vymezeny v různé době a v různých zemích světa odlišnými právními předpisy vyplývajícími z různého pojetí a systému práva. Procesní (vyšetřovací) úkony musí mimo jiné splňovat určité formální náležitosti požadované zákonem. V případě rekognice nebo jiné metody kriminalistické praxe se mohou způsoby uplatnění (aplikace) takové metody v trestním řízení (jako procesního úkonu) výrazně lišit v praxi policejních orgánů a orgánů činných v trestním řízení nejen různých zemí, ale i v různých dobách. Příčinou jsou specifické podmínky stanovené zákonodárci té které země nebo v té které době. Právní úpravy rekognice trestními řády platnými v Československu a později v České republice to jednoznačně dokazují. Přes rozdíly v právní úpravě však podstata metody zůstává nedotčena. Současně je třeba připomenout, že ne každá metoda kriminalistické praxe se v procesu poznání kriminalisticky relevantní události uplatňuje vždy pouze ve formě procesního úkonu.

Termín rekognice je latinského původu (recognitio). Recognitio v latině znamená opětné seznání nebo (roz)poznání, případně uznání nebo stvrzení.²

Lingvisté, na rozdíl od kriminalistů, považovali a snad ještě někteří považují³ termín **agnoskování** nebo **agnoskace** za termín vhodný k vyjádření procesu identifikace osob a věcí

¹ MUSIL, J. a kol.: Kriminalistika. Praha: Naše vojsko 1994, s. 64.

² viz Ottův slovník naučný, I. díl. Praha: Nakladatel a vydavatel J.Otto, 1888, s. 457.

³ viz např. REJMAN, L.: Slovník cizích slov. Praha: SPN, 1966, s. 17.

poznávací osobou v trestním řízení.

Tomuto faktu svědčí následující citace: „Agnoskování v řízení trestním (*rekognice*, seznání, uznání za pravé) jest prostředek řádem trestním za tím účelem předepsaný, aby zjištěna byla totožnost osoby neb věci, což děje se tím, že se osoba představí aneb věc předloží těm, kdož ji znají a

z vlastního názoru o ní výpověď dáti mohou.“⁴ Termínem agnoskace se podle zákona 119/1873 ř. z. označovaly následující činnosti:

- * zjišťování totožnosti neznámých mrtvol;
- * zjištění, zda obviněná osoba je totožná s osobou pachatele (§ 168, odst.1 Ř TrŘ);
- * při konfrontaci osob (§ 168 odst. 2,3 a § 205 Ř TrŘ);
- * zjištění majitele věcí použitých ke spáchání trestného činu (§ 98 Ř TrŘ);
- * zjištění, zda nalezené věci jsou věci pocházející z trestné činnosti (§ 98, § 168 odst.1, § 375, § 376 Ř TrŘ);
- * zjištění, zda byl trestný čin spáchán zajištěným nástrojem (§ 98, § 136 Ř TrŘ);
- * zjištění majitele věcí nalezených při prohlídkách (§ 139-149 Ř TrŘ).

Za zvláštní způsob agnoskace byl považován důkaz znalcem při zjišťování totožnosti pisatele sporných materiálů (§ 118, 201 odst. 2 Ř TrŘ).

Výše uváděná ustanovení zákona č. 119/1873 ř. z. (trestního řádu) byla platná v Československé republice do roku 1950.

Vzhledem k tomu, že v roce 1873 byly ve své podstatě teprve kladeny základy kriminalistiky jako moderní vědy, zdá se odůvodnitelné, že pod pojmem agnoskování byla zřejmě zařazena i znalecká činnost.

V době, kdy se kriminalistika rozvíjí nebývalým tempem, rozvíjí se i její pojmový aparát. V kriminalistické praxi se však v první polovině dvacátého století nepoužíval termín agnoskace, ale pro proces identifikace osoby nebo věci poznávající osobou se vžil termín **konfrontace** k znovupoznání osoby nebo věci. Zajímavá se jeví skutečnost, že autoři učebnic trestního práva procesního nazývají v té době identifikaci osob poznávající osobou agnoskací nebo i

⁴ Ottův slovník naučný I. díl. Praha: Nakladatel a vydavatel J.Otto, 1888, s. 453

rekognicí,⁵ přičemž odlišují rekognici od konfrontace.

Názory kriminalistů té doby však byly zřejmě ovlivněny jednak empirickým poznáním a jednak tím, že identifikace osob a věcí v trestním řízení byla zákonodárcem upravena v hlavě XIII zák.č. 119/1873 ř. z. o výsledku svědků, přičemž zákonodárce zřejmě vycházel z praxí ověřeného poznatku o schopnosti lidského vědomí znovupoznat dříve vnímané objekty. Identifikace osob a věcí svědkem byla upravena jako vyšetřovací (procesní) úkon v ustanovení § 168 Ř TrZ společně s konfrontací následujícím způsobem: *„Je-li třeba, aby svědek poznal osoby nebo věci, buďtež mu přiměřeným způsobem představeny nebo předloženy; svědek však budiž napřed vyzván, aby je přesně popsal a uvedl jejich rozpoznávací znaky.*

Nesouhlasí-li výpovědi svědků mezi sebou v závažných okolnostech, může je vyšetřující soudce postavit tváří v tvář.“

Zákonodárci tedy považovali identifikaci osob a věcí na základě paměťových stop za druh výsledku, při kterém se po uvedení popisu osoby nebo věci měla identifikovaná osoba nebo věc poznávacímu svědku předložit.

K tomuto závěru jsem došel na základě analýzy právních předpisů a odborné kriminalistické literatury té doby. Tak např. známý kriminalista J. Šejnoha při kritice nedostatků protokolování výsledku uvádí: *„Předně bývá po konfrontaci do protokolu zanášen pozitivní její výsledek, že svědek poznal X. Y...“*⁶. Další významný kriminalista té doby V. Čelanský, při kritice postupu při identifikaci osob poznávacím svědkem v trestní věci vraždy M. Vörösmartyové, uvádí: *„Proto bylo přikročeno ke konfrontaci, při níž svědek E. poznal Michalka i Sikorského a dále určitě prohlásil, že poznává též Klepetáře*

⁵ viz. např. PRUŠÁK, J.: Československé řízení trestní. Praha: Všehrd, 1921, str. 107; MIŘIČKA, A.: Trestní právo procesní. Praha: Všehrd, 1932, str. 145.

⁶ ŠEJNOHA, J.: Systém kriminalistického vzdělání. Praha: Nakladatel Fr.Kodým, 1936. s. 555.

jako čtvrtého ze společnosti. To znamenalo pro soud vyvrácení tvrzení Klepetáře i Michalka, že Klepetář na Slovensku nebyl."⁷ Současně ve své kritice na základě poznatků obecné psychologie upozorňuje na možné nebezpečí nevěrohodnosti závěrů o totožnosti, pokud je poznávacímu svědkovi předveden či ukázán pouze jeden objekt k zovupoznání.

O konfrontaci jako prostředku identifikace osoby nebo věci poznávacím svědkem píše také R. Košťák, když podává doporučení pro výslech dětí a nedospělých: „Jde-li o konfrontaci k zovupoznání osoby, nemá být dítě stavěno oné osobě tváří v tvář, poněvadž by snadno podleгло jejímu vlivu (třeba jen pohledem). Rovněž nesmí být dítěti ukázána jediná osoba s otázkou, zda v ní poznává osobu hledanou. To by bylo jednáním sugestivním. Dítěti musíme představití najednou několik osob a žádati, aby vyhledalo osobu, která přichází v úvahu.“⁸

Z výše uvedeného lze vyvodit, že ve vyšetřovací a soudní praxi byl skutečně k identifikaci osoby nebo věci předváděn (po předchozím podání popisu věci nebo osoby) poznávacímu svědkovi pouze jeden objekt, tedy např. jedna podezřelá osoba, což mohlo vést a jistě i vedlo k řadě omylů při vizuální identifikaci osob.

To zřejmě přimělo uvedené československé kriminalisty první poloviny 20. století k prvním pokusům o teoretické rozpracování základů metod kriminalistické praxe taktického charakteru pro potřeby československého trestního řízení. Domnívám se, že právě citované práce jsou prvními základy vědeckého rozpracování identifikace osob a věcí poznávacími svědky v československé kriminalistice a pokusy o první, vědecky zdůvodněná taktická doporučení k provádění tohoto procesního úkonu.

⁷ ČELANSKÝ, V.: Moderní metody vyšetřování bezpečnostní služby. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1932, s 246.

⁸ KOŠŤÁK, R.: Učebnice pátrací taktiky. Praha: Nakladatel a vydavatel R. Košťák, 1938. s. 245.

Na začátku druhé poloviny dvacátého století byl v Československé republice přijat nový trestní řád zákonem č. 87/50 Sb. Identifikace osob a věcí poznávacími svědky v trestním řízení byla upravena ustanovením § 113 TrŘ následujícím způsobem: *„Má-li se výsledkem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve prokurátor svědka, aby ji popsal, teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána.“* Obdobně byla upravena identifikace osob a věcí obviněným v ustanovení § 94 odst. 2 TrŘ.

Zákonodárce zde jednoznačně označuje tento úkon za výslech, přičemž hovoří o předvedení ztotožňovaného objektu v čísle jednotném. To znamená, že pokud měla být ztotožněna nějaká osoba nebo věc, mohla být ukázána poznávacímu svědkovi nebo obviněnému jako jediná, což bylo zřejmě ve vyšetřovací a soudní praxi prováděno a jak jsem výše uvedl, také řadou kriminalistů kritizováno. Na tuto kritiku zákonodárci zřejmě reagovali tím, že v zákoně č. 64/1956 Sb. o trestním řízení soudním novým způsobem upravují postup při zjišťování totožnosti osoby nebo věci v ustanovení § 110 odst. 3 TrŘ a § 102 odst. 3 TrŘ.

Z dikce těchto ustanovení trestního řádu vyplývá, že zákonodárce považuje identifikaci osoby nebo věci svědkem či obviněným **opět** jednoznačně **za výslech** a do postupu provádění tohoto úkonu vkládá **nový požadavek**. Tímto požadavkem je, aby ztotožňovaný objekt byl ukázán (poté, co byl popsán svědkem nebo obviněným) zpravidla mezi několika osobami nebo věcmi stejného druhu. Pro názornost uvádím znění ustanovení § 110 odst. 3 TrŘ: *„Má-li se výsledkem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve vyslychající svědka aby ji popsal; teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána, a to zpravidla mezi několika osobami nebo několika věcmi téhož druhu“.*

Stupeň kriminalistického poznání je v této problematice poměrně na nízké úrovni. Kriminalisté v této době (zřejmě pod vlivem právní úpravy) považují identifikaci osob a věcí pode

stop ve vědomí stále za konfrontaci. V učebnici zpracované kolektivem autorů pod vedením B. Němce se uvádí: „Jde-li o konfrontaci k znovupoznání osoby...“⁹

Podle mého názoru byl prvním odborným příspěvkem československých kriminalistů, zasvěceným taktice provádění identifikace osob a věcí poznávacím svědkem, článek M. Opravila z roku 1960. V článku nazvaném „Praktické využití poznávacích svědků“¹⁰ autor nejprve zdůvodňuje použití a vzniku pojmu „poznávací svědek“ v kriminalistické praxi a vysvětluje i význam poznávacích svědků pro proces objasňování trestných činů. Dále se autor snaží dát taktická doporučení pro práci s poznávacími svědky, které ilustruje případy z praxe. Zejména klade důraz na zjištění identifikačních vlastností identifikované osoby před samotnou identifikací. Dále se ve svém článku zabývá otázkami typování pachatelů s využitím fotoalba zločinců a využití svědků k přímému poznání podezřelé osoby. V článku uvádí tři způsoby identifikace osob a věcí poznávacím svědkem. Jedná se o znovupoznání po předložení fotografie ztotožňovaného objektu, konfrontaci a utajené poznání.

K jednotlivým způsobům uvádí následující:

„K přímému poznání osoby **podle předložené fotografie** přistupujeme tehdy, jestliže jakékoliv, ale hlavně operativní důvody zabraňují provedení přímé konfrontace nebo poznání jiného druhu, je-li poznávaná osoba mimo území ČSR nebo je značně vzdálená od místa pobytu poznávacího svědka. Při tomto způsobu poznání je třeba brát v úvahu již vzpomenutou skutečnost, že totiž fotografie není mnohdy dostatečně věrným obrazem skutečného vzhledu poznávané osoby nebo je již staršího data.

⁹ NĚMEC, B. a kol.: Základy kriminalistiky. Praha: MV - HS VB, 1954. s. 319.

¹⁰ OPRAVIL, M.: Praktické využití poznávacích svědků. Kriminalistický sborník č. 3/1960. s. 106-119.

Konfrontace, neboli přímé poznání osoby v bezprostředním a osobním styku je pochopitelně nejvýhodnějším poznáním vůbec, Poznávací svědek má všechny podmínky k tomu, aby jeho paměť mohla srovnávat jemu známé skutečnosti uváděného popisu s originální předlohou, tj. poznávanou osobou. Výsledkem konfrontace je samozřejmě buď kvalitní poznání, nebo vyloučení podezřelé osoby...

Utajené poznání je využíváno hlavně v operativní práci, a to tehdy, jestliže chceme poznávacímu svědkovi ukázat poznávanou osobu ve skutečnosti, při chůzi apod. Tento způsob přímého poznání má ještě další výhodu, která mnohdy bude i přímým důvodem k užití tohoto způsobu, a sice proto, že poznávaná osoba nemá tušení, že je někým pozorována a že je tudíž předmětem zájmu poznávacího svědka¹¹

V roce 1961 byl přijat nový trestní řád zákonem č. 141/1961 Sb. V právní úpravě procesního úkonu, směřujícího k identifikaci osob a věcí na základě paměťových stop, nedošlo k žádným podstatným změnám. Pro ilustraci lze citovat ustanovení § 93 odst. 3 TrŘ, ve kterém se uvádí: *„Má-li se výsledkem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve se obviněný, aby ji popsal; teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána, a to zpravidla mezi několika osobami nebo několika věcmi stejného druhu.“* Ve vztahu k identifikaci osoby nebo věci svědkem bylo ustanovení § 103 TrŘ, které obsahovalo odkaz na § 93 odst. 2 TrŘ následujícím způsobem: *„Ustanovení § 93 odst. 1a2, § 94 a § 95 o výsledku obviněného se užije přiměřeně i při výsledku svědka.“*

V učebnicích trestního práva procesního je v té době proces zjišťování totožnosti nějaké osoby nebo věci nazýván rekognicí. Rekognice je však považována za identifikaci osob a věcí **výslechem**,¹² tedy za zvláštní druh výsledku.

Dalším významným příspěvkem ke konstituování identifikace

¹¹ Tamtéž s. 115.

¹² viz SOLNAŘ, V. a kol.: Československé trestní řízení. Praha: Orbis, 1963, s. 143.

osob a věcí podle paměťových stop jako samostatné kriminalistické metody je rozsáhlý článek autorů J. Poláčka a J. Soukupa. Článek byl uveřejněn na pokračování ve třech číslech Kriminalistického sborníku v roce 1964. Autoři jej nazvali „Některé psychologické a právní problémy identifikace osob a věcí podle údajů svědků“.

Autoři se zde nejprve zabývají některými obecnými psychologickými zásadami výslechu. Proces identifikace osob a věcí poznávacím svědkem však stále nazývají **konfrontací**.^{13??}

Dále zde zabývají z psychologického hlediska omyly a vědomou lži poznávacích svědků při identifikaci osob a věcí, některými zvláštnostmi identifikace podle věku poznávacích svědků, zvláštnostmi identifikace umírajícími nebo zraněnými osobami a zvláštnostmi identifikace osob při sexuálních deliktech. V závěrečné části svého příspěvku se zabývají problematikou - poznání-popis-identifikace z hlediska poznatků obecné psychologie, přičemž podávají zajímavá taktická doporučení.

Autorům se zde podařilo z psychologického hlediska objasnit podstatu identifikace osob a věcí podle stop ve vědomí. Současně poukazují na možná úskalí mylných závěrů poznávacích svědků. Na tomto základě podávají několik taktických doporučení směřujících k snížení rizika omylu na minimum a současně i několik doporučení pro proces hodnocení tohoto úkonu.

Současně však vyvstává otázka, zda autoři zařazují identifikaci osob a věcí na základě paměťových stop do kriminalistické taktiky nebo kriminalistické techniky. K nastolení této otázky mne vedou poslední odstavce, kde autoři uvádějí: „Při zpracování článku se totiž ukázalo, že některé otázky a problémy, které se zdály být jednoduché, by

¹³ srov. POLÁČEK, J. - SOUKUP, J.: Některé psychologické a právní problémy identifikace osob a věcí podle údajů svědků. Kriminalistický sborník č. 3/1964 s.183; POLÁČEK, J., SOUKUP, J.: Některé psychologické a právní problémy identifikace osob a věcí podle údajů svědků (dokončení). Kriminalistický sborník č.5/1964 s. 297.

si zasloužily samostatného a hlubšího rozboru a řešení. Jejich rozpracování se však vymyká rámci této práce, kterou jsme chtěli dokázat, že: a) zásady čs. kriminalistiky, a tedy i kriminalistické **techniky** vyplývají ze správných psychologických zásad..."¹⁴ Domnívám se, že autoři měli na mysli jistě kriminalistickou taktiku, ale došlo k tiskové chybě.

V roce 1966 vychází monografie autorů J. Matiaška, B. Bárty a J. Soukupa s názvem „Výslech a psychologie“. V této monografii jsem se v československé odborné literatuře poprvé setkal s termínem **kriminalistická rekognice**¹⁵ a s tím, že termín **konfrontace** nebyl vztahován k problematice identifikace osob a věcí svědkem ¹⁶.

V polovině šedesátých let minulého století bylo v Československé republice dokončeno konstituování institucionální základny kriminalistické vědy. Kriminalistický ústav VB v Praze přestal být pouze expertizním pracovištěm, ale se stal výzkumným pracovištěm i v oblasti kriminalistické taktiky a metodiky. V této době vzniká na právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze akademické pracoviště - Ústav kriminalistiky. Tím byl vytvořen předpoklad rozvoje zejména metod kriminalistické praxe na vědecké úrovni, podložený hlubokým teoretickým badáním.

V roce 1968 vydávají autoři J. Matiašek, J. Soukup a B. Bárta další monografii s názvem: „Psychologie a výslechová praxe“. V této monografii se mimo jiné stručně zabývají problematikou předchozího výslechu poznávacího svědka a upozorňují na některé psychologické problémy znovupoznání při

¹⁴ Tamtéž s. 299.

¹⁵ viz MATIÁŠEK, J. - BÁRTA, B. - SOUKUP, J.: Výslech a psychologie. Praha: Orbis, 1966. s. 72.

¹⁶ Tamtéž s. 132.

provádění rekognice.^{17??} V témže roce vydává kolektiv pracovníků Ústavu kriminalistiky UK v Praze prozatímní učební text z oboru kriminalistická taktika. Jedna z kapitol tohoto učebního textu nese název „**Rekognice**“.

M. Protivinský, autor této kapitoly, pojímá rekognici jako samostatný procesní úkon odlišný od výslechu. Proti do té doby uznávanému a trestním řádem potvrzenému názoru, že při rekognici dochází k identifikaci osoby nebo věci výslechem, staví M. Protivinský tezi, že se **nejedná** o identifikaci osob a věcí **výslechem**, nýbrž **znovupoznáním**¹⁸. Tuto tezi logicky zdůvodňuje a argumentuje poznatky moderní psychologie.

V obsažné kapitole (o rozsahu 41 stran textu) autor předkládá studentům kromě výkladu pojmu rekognice i základní zásady přípravy a provedení rekognice, zvláštnosti přípravy a provedení jednotlivých druhů rekognice, výklad vztahu rekognice k jiným procesním úkonům a konečně i problematiku dokumentace a hodnocení průběhu a výsledků rekognice.

Podle mého názoru se jedná o první počín československých kriminalistů představující ucelený příspěvek k transformaci poznatků kriminalistické vědy do československé kriminalistické a soudní praxe v oblasti identifikace osob a věcí poznávající osobou, jakož i příspěvek k formování kriminalistické terminologie. To, že se v kriminalistické praxi nazývala rekognice nesprávně konfrontací, vyplývá z výše uvedeného textu. Situaci v soudní praxi ukazuje nejlépe citace z usnesení Nejvyššího soudu z 25.-27.5. 1966: „Nadto při **poznávacím pokusu** s určitostí poznal v obžalovaném pachatele, který vůči němu použil pistole.“¹⁹

Problematika rekognice jako samostatného procesního úkonu byla uceleně zpracována M. Protivinským v roce 1971 v obsáhlé

¹⁷ viz MATIÁŠEK, J. - SOUKUP, J. - BÁRTA, B.: Psychologie a výslechová praxe. Praha: Orbis, 1968.

¹⁸ viz PRERAD, V. a kol. Kriminalistika – prozatímní učební text z oboru kriminalistické taktiky. Praha: ÚKr PF UK, 1968. s. 331.

¹⁹ PROTIVINSKÝ, M. - TIPLICA, M.: Teorie a praxe dokazování v trestním řízení znovupoznáním

monografické práci „Rekognice v přípravném řízení“. Touto prací byl dán **základ konstituování** rekognice jako metody kriminalistické praxe a samostatného procesního úkonu její aplikací v československém trestním řízení. M. Protivinský píše na několika místech o rekognici jako o dílčí metodě kriminalisticko-bezpečnostní praktické činnosti,²⁰ ale žádným způsobem ji nedefinuje.

Na základě analýzy zahraniční literatury a na základě poznatků moderní psychologie se mu daří pregnantně podat definici pojmu procesního úkonu rekognice následujícím způsobem: „Rekognice v přípravném řízení trestním je samostatný procesní úkon, spočívající ve znovupoznání poznávající osobou nějakého objektu, vztahujícího se k vyšetřované věci.“²¹

Rozborem lze dojít k názoru, že první slova předkládané definice „Rekognice v přípravném řízení...“ je třeba vyložit tak, že autor rekognici přiznává samostatné místo mezi dílčími metodami kriminalistické praxe, tedy že rekognici lze využít nejen v přípravném řízení trestním, ale též jako metody poznání kriminalisticky relevantních událostí mimo trestní řízení. Dále pak slova „...je samostatný procesní úkon...“ je třeba vykládat tak, že rekognice aplikovaná v trestním řízení není součástí jiného procesního úkonu (výslechu obviněného či svědka), ale že se jedná o zcela samostatný procesní úkon. V další části definice pak jasně uvádí další základní pojmové znaky rekognice, za něž lze považovat:

- znovupoznání (specifický proces vydělení informace z paměťové stopy);
- subjekt identifikace (poznávající osobu);
- objekt poznání v obecném slova smyslu (osoba, zvíře, věc);
- vztah objektu k vyšetřované události.

osob a věcí. Praha: AUC Iuridica monographia XLVI, 1986. s. 61.

²⁰ viz např. PROTIVINSKÝ, M.: Rekognice v přípravném řízení. Praha: ÚKr PF UK, 1971, s. 20.

²¹ Tamtéž, s. 40.

Na závěr této monografie podává M. Protivinský návrhy de lege ferenda na úpravu rekognice československým trestním řádem. Zákodárci však na tyto návrhy dlouhá léta nebrali zřetel.

Přestože samostatnost rekognice jako metody kriminalistické praxe a procesního úkonu byla československými kriminalisty jednoznačně prokázána, odborníci z oblasti trestního práva procesního stále považovali rekognici za součást výslechu.

M. Protivinský i nadále věnoval pozornost problematice rekognice, zejména otázkám zdokonalování jejího praktického využívání orgány policie. Další významnou prací v oblasti identifikace osob, zvířat a věcí na základě paměťových stop je jeho monografická práce nazvaná „Dekódování informace z kriminalistické stopy“²². Velice přínosnou prací zejména pro zdokonalení kriminalistické praxe je monografie „Teorie praxe dokazování v trestním řízení znovupoznáním osob a věcí“²³. Tato monografie představuje uspořádaný systém zobecněných poznatků o kriminalistické praxi, získaných empirickým výzkumem 500 případů praktického provádění rekognice v přípravném řízení trestním.

Lze konstatovat, že z hlediska kriminalistické vědy byla již v této době rekognice jako samostatná metoda kriminalistické praxe vědecky odůvodněna a pevně konstituována jak v kriminalistické vědě, tak v kriminalistické praxi.

Ke změnám dochází pouze v širším nebo užším definování rekognice různými autory, přičemž výše uvedené základní pojmové znaky rekognice vymezené M. Protivinským jsou plně respektovány.

Tak např. sám M. Protivinský ve vysokoškolské učebnici pro právnické fakulty uvádí následující širší vymezení rekognice:

²² PROTIVINSKÝ, M.: Dekódování informace z kriminalistické stopy. Praha: Univerzita Karlova, 1979.

²³ srov. PROTIVINSKÝ, M. - TIPLICA, M.: Teorie a praxe dokazování v trestním řízení znovupoznáním osob a věcí. Praha: AUC-Iuridica monographia XLVI /1986.

„Rekognice je tedy specifická metoda kriminalistické praxe (v trestním řízení trestněprocesní úkon) spočívající v tom, že ztotožňující osoba znovu poznává konkrétní osobu nebo věc, jejíž ztotožnění je kriminalisticky nebo důkazně relevantní.“²⁴ Stejným způsobem definuje rekognici i v dalších učebních textech ²⁵.

Čeští kriminalisté v této oblasti vycházejí z prací M. Protivínského a udržují s jeho pracemi kontinuitu²⁶. Pro zajímavost lze uvést i pojmové vymezení rekognice uváděné ve slovenské kriminalistice, která byla do roku 1992 součástí kriminalistiky československé.

Tak ve vysokoškolské učebnici kriminalistiky z roku 2002 je rekognice jako metoda kriminalistické praxe vymezena následujícím způsobem: „Rekognícia je kriminalistická metóda, pri ktorej osoba znovu poznáva konkrétny objekt na základe vonkajších znakov, funkčných a dynamických vlastností a vlastností daných vnútornou štruktúrou.“²⁷ O tři roky později vydává Akadémia policajného zboru v Bratislave novou vysokoškolskou učebnici, kde je rekognice vymezena následujícím způsobem: „Rekognícia je kriminalistická metóda rozpoznávania objektov znovu poznávaním na základe pamäťovej stopy podporovanej asociáciou s vonkajšími znakmi a funkčnými a dynamickými vlastnosťami skúmaných objektov“²⁸. Z obou uvedených definic je patrná snaha o vymezení rekognice jako metody zkoumání kriminalistických stop (stop ve vědomí), což odpovídá pokusu o nový přístup k problematice předmětu kriminalistické vědy a koneckonců i kriminalistické praxe prosazovaný některými slovenskými kriminalisty.

Třicet let po publikování prvních návrhů M. Protivínského

²⁴) MUSIL, J. a kol.: Kriminalistika. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 164.

²⁵ srov. např. NĚMEC, M. a kol.: Kriminalistická taktika. Praha: PA ČR, 1993, s.191; TIPLICA, M. a kol.: Kriminalistická taktika. Praha: PA ČR, 1999, s. 89.

²⁶ srov. např. MUSIL, J. - KONRÁD, Z. - SUCHÁNEK, J.: Kriminalistika. Praha: C. H. BECK, 2001, s. 320; STRAUS, J. a kol.: Kriminalistická taktika. Plzeň: Nakladatel A. Čeněk, 2005, s. 150.

²⁷ KRAJNÍK, V. a kol.: Kriminalistika. Bratislava: APZ v Bratislave, 2002, s. 345.

de lege ferenda, směřujících k úpravě rekognice jako samostatného procesního úkonu, zákonodárci uznali oprávněné požadavky kriminalistů na právní reglementaci rekognice trestním řádem. **Tím byl ukončen proces konstituování rekognice jako samostatného procesního úkonu v českém trestním řízení.**

Rekognice v českém trestním řízení je upravena jako jeden ze zvláštních způsobů dokazování v ustanovení § 104b odst. 1 TrŘ následujícím způsobem: „*Rekognice se koná, je-li pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovupoznal osobu nebo věc a určil tím jejich totožnost. K provádění rekognice se vždy přibere alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna.*“ Další odstavce ustanovení § 104b TrŘ obsahují zákonem upravené obecné požadavky kriminalistů na podmínky, techniku a taktiku provádění rekognice v trestním řízení.

Na základě analýzy pojmových znaků rekognice uváděných různými autory a zejména M. Protivinským lze rekognici jako metodu kriminalistické praxe a samostatný procesní úkon vymezit takto: **Rekognice je metoda kriminalistické praxe (v trestním řízení procesní úkon) využívající v procesu identifikace kriminalisticky významných objektů schopnosti poznávacího svědka znovu poznat předváděný objekt.**

Konrád, Z.

K procesu konstituování rekognice jako metody kriminalistické praxe a procesního úkonu v českém trestním řízení

SOUHRN

Autor na základě analýzy odborných pramenů a zákonů od roku 1873 do současné doby popisuje vývoj a konstituování

²⁸ KRAJNÍK, V. a kol.: Kriminalistika. Bratislava: APZ v Bratislave, 2005, s. 325.

identifikace osob a věcí na základě paměťových stop. Rozebírá nejen teoretické a terminologické otázky, ale i postupný vývoj aplikace této metody v kriminalistické praxi. Přitom vyzvedá aktivitu kriminalistů první poloviny minulého století, kteří kritizovali v té době uznávaný způsob aplikace této metody, jako metody výslechu, resp. konfrontace.

Autor poukazuje na skutečnost, že čeští kriminalisté v šedesátých letech minulého století navázali na práce svých předchůdců, přičemž rozpracovali nejen teoretické, ale i praktické otázky aplikace této kriminalistické metody v přípravném řízení trestním. Na základě poznatků moderní psychologie objasnili podstatu této metody a na základě zobecnění kriminalistické praxe podali taktická doporučení pro aplikaci této metody v trestním řízení.

Současně autor poukazuje i na tu skutečnost, že zákonodárci přijali návrhy zákonné úpravy rekognice de lege ferenda, učiněné kriminalisty před třiceti lety, až velkou novelou trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb.

Konrád, Z.

On the process of constituting recognition as a method of criminalistic practice and a procedural step in Czech criminal trial proceeding

SUMMARY

Based on an analysis of specialised sources and laws from the year 1873 to the present time, the author describes the development and establishment of identification of persons and objects based on memory traces. He analyses not only the theoretical and terminological questions, but also the gradual development of application of this method in criminalistic practice. He accentuates the activity of criminalists in the

first half of the last century, who criticised the form of application of this method at that time, as a method of interrogation or confrontation.

The author points out the fact that Czech criminalists in the 1960s continued in the work of their predecessors, developing not only the theoretical but also the practical issues of application of this criminalistic method in the preparatory criminal procedure. Based on the findings of modern psychology, they have clarified the principle of this method and based on a generalisation of criminalistic practice they presented tactical recommendations for the use of this method in a criminal proceeding.

At the same time, the author points out the fact that lawgivers have not passed drafts of legal adjustment of recognition de lege ferenda, made by criminalists thirty years ago already, until the major amendment of the criminal code No. 265/2001 Sb.

Konrád, Z.

Zum Prozess der Konstituierung der Rekognition (Wiedererkennung) als der Methode der kriminalistischen Praxis und der Prozesshandlung im tschechischen Strafverfahren

ZUSAMMENFASSUNG

Der Autor beschreibt die Entwicklung sowie die Konstituierung der Identifizierung von Personen und Sachen mit Hilfe von Gedächtnisspuren auf der Grundlage der Analyse von Fachquellen und Gesetzen von 1873 bis zur Gegenwart. Er setzt sich nicht nur mit theoretischen und terminologischen Fragen, sondern auch mit der allmählichen Entwicklung der Anwendung dieser Methode in der kriminalistischen Praxis auseinander. Dabei hebt er die Aktivität der Kriminalisten der ersten

Hälfte des vergangenen Jahrhunderts hervor, die die in der damaligen Zeit anerkannte Anwendungsweise dieser Methode als Vernehmungs- bzw. Konfrontationsmethode kritisierten.

Der Autor verweist auf die Tatsache, dass die tschechischen Kriminalisten in den sechziger Jahren des vergangenen Jahrhunderts an die Arbeiten ihrer Vorgänger angeknüpften, wobei sie nicht nur die theoretischen sondern auch die praktischen Fragen der Anwendung dieser kriminalistischen Methode im vorbereitendem Strafverfahren aufschlüsselten. Auf der Grundlage der Erkenntnisse der modernen Psychologie legten sie den Kern dieser Methode dar und durch die Verallgemeinerung der kriminalistischen Praxis taktische Empfehlungen für die Anwendung dieser Methode im Strafverfahren unterbreiteten.

Der Autor verweist zur gleichen Zeit auf die Tatsache, dass die Gesetzgeber erst mit der großen Novelle der Strafordnung durch das Gesetz Nr. 265/2001 Slg. die Entwürfe der gesetzlichen Regelung für die Rekognition de lege ferenda, die von den Kriminalisten vor dreißig Jahren erarbeitet wurden, angenommen haben.